

Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht, 8 (2014), 37-39

Grensverkeer

Boekbespreking, Theo de Wit, Reijer de Vries en Ryan van Eijk (red.), *Grensverkeer: De meerstemmigheid van de geestelijk verzorger bij justitie*, Nijmegen: Wolf Legal Publisher, 2013 (*Publicatiereeks van het Centrum voor Justitiepastoraat* 5), 144 pagina's, ISBN: 978-94-6240-059-7

Leon van den Broeke*

Even werd ik bij het lezen van het boek *Grensverkeer* op het verkeerde been gezet. Bij het bestuderen van de omslag las ik de woorden 'zendende instantie'. Mede gezien het feit dat deze bundel uitgegeven is door Wolf Legal Publishers ging ik er vanuit dat het boek zou gaan om een arbeidsrechtelijke en kerkrechtelijke studie over de relatie tussen de geestelijk verzorger en de zendende instantie. Dat blijkt op een enkele opmerking na niet te kloppen. Niettemin heb ik als theoloog en predikant dit boeiende boek in één adem uitgelezen. Mogelijk zal de jurist er minder van zijn of haar gading vinden. Maar die kan misschien weer wel ecclesiologische, diaconale en/of (justitie)pastorale bagage opdoen.

De bundel gaat over de relatie van de geestelijk verzorger tot de zendende instantie. De publicatie vormt de afsluiting van een drieluik over justitiepastoraat in Nederland. De eerste bundel (2011, *Twee heren dienen*) ging over de relatie geestelijk verzorger-overheid. In de tweede bundel stonden de gedetineerde centraal (2012, "*Graag een normaal gesprek*"). Een jaar later, in 2013 dus, volgde de derde bundel. Deze bevat een verscheidenheid aan artikelen. De eerste vijf bijdragen vormen grotendeels uitwerkingen van lezingen op de studiedagen 2013 over justitiepastoraat: De meerstemmige pastor: "Een analysemodel voor de verhouding van de justitiepastor tot de kerk" (Reijer J. de Vries); "Alleen maar nette mensen?" (Ton van Eijk); "Grensgangers van de kerken" (Theo W.A. de Wit); "Herstelgericht werken in pastoraat en nazorg vanuit praktijk-theoretisch perspectief" (Veerle Rooze & Trudy Vester); en "Tussen Egypte en Babylon ligt Emmaüs: De justitiepastor en de relatie tussen bajeskerk en 'buitenkerk'" (Ryan van Eijk). Daarnaast zijn er vier overige bijdragen opgenomen: "De kracht van vergeving" (P.J. de Vries); "In de onvolmaaktheid schuilt de menselijkheid: Over groezeligheid en barmhartigheid" (Theo W.A. de Wit); "Recht doen aan boosheid" (Marja Terlouw-Sterk); en "Uitgedaagd of overvraagd? Menselijke waardigheid als taak van de justitiepastor" (Ryan van Eijk).

* Universitair docent Religie, Recht en Samenleving/Kerkrecht & Voorzitter Centrum voor Religie en Recht.

De rode draad wordt vooral gevormd door de eerste vijf bijdragen. Zij gaan vanuit diverse invalshoeken vooral in op de opdracht van de geestelijk verzorger om de werelden van ‘binnen’ en ‘buiten’ te verbinden. De geestelijk verzorger is niet alleen een verbindingsfiguur in het grensverkeer tussen de binnen- en buitenwereld, maar zelf ook een grensganger. Dat fascineert en zet het boek en de lezer op scherp. De kerk is niet alleen een gemeenschap van nette mensen, maar een *corpus permixtum*, een zeer gemengd gezelschap. Het is een uitdaging aan de ‘buitenkerk’ om zich te verhouden tot de ‘bajeskerk’. De oproep van Jezus Christus om de hongerigen te voeden, de dorstigen te laven, de naakten te kleden, de vreemdelingen op te nemen, de zieken te verzorgen, en de gevangenen te bezoeken (Matteüs 25:31-46) is niet slechts een ethisch appèl aan de kerk, maar ook een ecclesiologische opdracht. En het is niet (alleen) de ‘buitenkerk’ die er - in Christus - is voor de gevangene, maar de gevangene is er - in Christus - ook voor de ‘buitenkerk’. In die zin daagt de theoloog Eric Borgman de ‘buitenkerk’ nog eens extra uit door te stellen dat gevangene ‘potentiële heiligen’ zijn. Dat dit een uitdaging is en blijft mag duidelijk worden uit de uitkomsten van onderzoek: slechts 20% van de justitiepastores ziet het als zijn of haar taak bij te dragen aan een doel van justitiepastoraat, namelijk de participatie aan de kerk als geloofsgemeenschap te bevorderen.

Het boek bevat ook in een andere zin een opdracht aan kerkgenootschappen. Ryan van Eijk stelt dat kerkgenootschappen weinig arbeidsrechtelijk hebben geregeld voor wat betreft de arbeidsrelatie met de justitiepastor en dat veel op vertrouwen berust. Indien zich conflicten voordoen dan zijn volgens hem kerkgenootschappen vooral gericht op vermindering van juridische (straf)processen. De overheid daarentegen heeft een gedetailleerde arbeidsrechtelijke regelgeving en er is sprake van een sterk gejuridiseerde relatie. Zijn opmerking komt wat curieus over. Veel kerkgenootschappen hebben immers geen arbeidsrechtelijke relatie met predikanten in de zin van een relatie tussen werkgever en werknemer. Daarentegen zullen justitiepastores veeleer een arbeidsrelatie of eerder nog een ambtenarenrelatie hebben met Justitie.

Soms is het boek wat minder toegankelijk. De lezer stuit dan op zinnen als: “In de seculiere era wordt het religieuze vocabulaire meer en meer als contestbaar en zelfs exotisch ervaren” (p. 2), of: “Authentiek religiositeit is evenzeer contingentie verscherpend en dikwijls het tegendeel van *coping* en *prosperity*-religie.” (p. 48). Dan weer lijkt het boek meer geschikt te zijn voor hen die betrokken zijn bij het justitiepastoraat, bijvoorbeeld als afkortingen niet worden toegelicht: ‘PI’ (p. 3); ‘vakantiedagen van een MMD-er’ (p. 56); ‘start van OKD-middagen’ (p. 60). Op andere plaatsen blijkt dat bijbelkennis onontbeerlijk is, ook als het gaat om de wat kunstmatig geconstrueerde trits metaforen Egypte, Babylon en Emmaüs (pp. 67-

81). Vervolgens worden filosofen als Wildfeuer, Tiedemann, Margalit en De Dijn gepresenteerd alsof iedere lezer ze wel kent (p. 135). Daarnaast zijn er nogal wat oneffenheden, om slechts twee voorbeelden te noemen: is het nu Veerle Roose of Rooze (p. 3 versus 51/143)?; heeft de praktisch-theoloog Hans van der Ven vier of vijf kerkbeelden (kerk der armen; Volk Gods; Jezus-beweging; en bouwwerk van de Geest) gepresenteerd (p. 1 versus p. 12)?

Juist omdat de laatste vier artikelen niet direct samenhangen met het thema van de studiedag miste ik een concluderende paragraaf, een analyse, een slotsom. Nu eindigt het boek met een, overigens goede, samenvatting van het promotieonderzoek 'naar menselijke waardigheid tijdens detentie als opdracht van de justitiepastor' van Ryan van Eijk (p. 131).

Een vraag die bij mij blijft hangen is in hoeverre is de inhoud van dit boek herkenbaar is voor geestelijke verzorgers in het ziekenhuis, het verpleeghuis, of de krijgsmacht, of juist omgekeerd voor pastores in de kerk? Meermalen wordt in de bundel gesteld dat er grensverkeer is of zou moeten zijn tussen 'binnen' en 'buiten'. In hoeverre zou dat ook opgaan voor de geestelijke verzorging in de andere werkvelden?

Kortom, *Grensverkeer* is een waardevol multidisciplinair boek dat zeer de moeite waard is om ook buiten de kring van het justitiepastoraat, geestelijk verzorgers en theologen gelezen te worden. Immers de justitiepastor is een grensganger en het boek gaat inderdaad over *Grensverkeer*.